

Preliminarni rezultati istraživanja hrvatskoga istraživačkog tima u projektu InterPARES Trust

Uvodno o projektu

Projekt »Trust and Digital Records in an Increasingly Networked Society«, tj. »InterPARES Trust« ili skraćeno »iTRUST«¹ multinacionalni je interdisciplinarni znanstveno-istraživački projekt pod vodstvom prof. dr. sc. Luciane Duranti, koji je formalno smješten u Centru za međunarodna istraživanja suvremenoga arhivskoga gradiva i arhiva (engl. Centre for the International Study of Contemporary Records and Archives) na School of Library, Archival and Information Studies Sveučilišta British Columbia (UBC) u Vancouveru u Kanadi. Projekt traje pet godina, tj. od travnja 2013. do travnja 2018. U projektu sudjeluje oko 65 partnerskih institucija, odnosno sveukupno više od 200 istraživača, a te se brojke neprestano mijenjaju pridruživanjem novih partnera i istraživača.²

Projekt InterPARES Trust četvrti je projekt serije InterPARES projekata³ (InterPARES 1: International Research on Permanent Authentic Records in Electronic Systems, InterPARES 2: Experiential, Interactive, Dynamic Records, InterPARES 3: Theoretical Elaborations into Archival Management (TEAM): Implementing the theory of preservation of authentic records in digital systems in small and medium-sized archival organizations). Činjenica da je InterPARES projekt započeo iz današnje perspektive daleke 1999., čini ga jednim od najdugotrajnijih, ako ne i najdugotrajnijim svjetskim projektom.

Hrvatski istraživački tim u InterPARES Trust projektu uključen je u Europski istraživački tim, jedan od sedam globalnih timova (tu su još sjevernoamerički, južnoamerički, afrički, azijski, autralazijski i transnacionalni tim). Svaki tim ima svojega voditelja, a voditeljica je europskoga tima (engl. Director of Team Europe) prof. dr. sc. Karen Anderson sa Sveučilišta Mid Sweden. Hrvatski istraživački tim djeluje u obliku konzorcija osam institucija koje vodi prof. dr. sc. Hrvoje Stančić s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (Odsjek za informacijske i komunikacijske znanosti). Institucije koje su u Hrvatskoj uključene jesu (abecednim redom):

- Digitalni informacijsko-dokumentacijski ured Vlade RH (DigUred), prije: Hrvatska informacijsko dokumentacijska referalna agencija (HIDRA),

¹ Projekt InterPARES Trust, <http://www.interparestrust.org>

² Detaljnije o organizaciji projekta vidjeti u: Stančić, Hrvoje. Projekt InterPARES Trust. // *Arhivi i politika* / Babić, Silvija (ur.). Hrvatsko arhivističko društvo, 2014., str. 203–208.

³ Informacije o trima prethodnim projektima te svi rezultati istraživanja dostupni su na mrežnoj stranici <http://interpares.org/>. InterPARES projekt potiče sve da besplatno i slobodno (bez ograničenja autorskih prava) koriste sve dostupne rezultate.

- Fakultet organizacije i informatike u Varaždinu (FOI),
- Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu (FFZG),
- Financijska agencija (FINA),
- Hrvatski državni arhiv (HDA),
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK),
- Teched Consulting Services Ltd.,
- Sveučilišni računalni centar (SRCE).

Područja istraživanja

Općim projektnim ciljevima planira se stvoriti teorijske i metodološke okvire kao potporu razvoju integriranih i konzistentnih lokalnih, nacionalnih i međunarodnih, međusobno povezanih, politika, procedura, regulativa, standarda i zakona koji se odnose na digitalne zapise koji su dani na povjerenje internetu, tj. koji su pohranjeni na mreži, odnosno koji ovise o IT infrastrukturi. U tom kontekstu ciljevi su osigurati povjerenje javnosti u tako pohranjene digitalne zapise pri čemu bi povjerenje trebalo biti utemeljeno na dokazima dobrog upravljanja, potom osigurati jaku digitalnu ekonomiju te, konačno, osigurati postojanu digitalnu pohranu.

Iz tako postavljenih općih ciljeva izvode se specifični ciljevi, na temelju kojih partnerske institucije i istraživači sami predlažu istraživačke dionice. Drugim riječima, nema neke unaprijed planirane strukture istraživanja i konkretnih projektnih zadaća, već je to ostavljeno na povjerenje istraživačima. Istraživanja se provode po timovima, ali je uočena i potreba suradnje među timovima.

Istraživanja se grupiraju u pet područja (engl. domain) i međupodručja (engl. cross-domain). Područja su istraživanja infrastruktura, sigurnost, kontrola, pristup i pravo, dok su međupodručja terminologija, izvori, politike, društvena pitanja i obrazovanje. Za svako područje ili međupodručje imenovan je voditelj, tj. stručnjak (jedan ili najviše dva), koji je zadužen za odobravanje projektnih prijedloga u njegovu djelokrugu. Istih pet područja formirano je za svaki od sedam timova, pa tako svaki od timova ima voditelje za svako od područja, dok postoji samo jedna skupina međupodručja sa svojim voditeljima. Tako su unutar europskoga istraživačkog tima imenovani voditelji za pet područja, a iz Hrvatske su u njih izabrani prof. dr. sc. Vjeran Strahonja (FOI), kao voditelj za područje infrastrukture, te prof. dr. sc. Hrvoje Stančić (FFZG) i Damjan Radičević (Teched), kao voditelji za područje sigurnosti.

Procedura odobravanja istraživačkih prijedloga jest sljedeća. Istraživači, u okviru jedne zemlje ili iz nekoliko njih u okviru istoga tima, primjerice europskoga, sami trebaju prepoznati istraživačke teme koje se uklapaju u opće i specifične ciljeve te na temelju njih formulirati prijedlog istraživačke dionice u okviru InterPARES Trust projekta koristeći obrazac koji je standardiziran na razini projekta.

Prijedlog istraživanja šalje se voditelju područja koji taj prijedlog pregledava, prema potrebi sugerira promjene i doradbe te zajedno s istraživačima formulira konačnu verziju prijedloga. Voditelj tada prikupljene prijedloge istraživanja prosljeđuje voditelju tima. Voditelj tima prikuplja projektne prijedloge iz svih domena unutar tima za koji je mjerodavan i onih koji se kandidiraju za međupodručna istraživanja te ih stavlja na dnevni red prvoga sljedećeg projektnog sastanka. Na projektnom sastanku svi nazočni diskutiraju o novim projektnim prijedlozima, prihvaćaju ih ili sugeriraju možebitne korekcije. Tek tako prihvaćeni prijedlozi postaju službenim istraživačkim dionicama InterPARES Trust projekta.

Na projektu se kraće projektne dionice koje se nadovezuju jedna na drugu više preferiraju od projektnih dionica duljega trajanja. Razlog tomu leži u činjenici da kraća projektna istraživanja, ili ona podijeljena u nekoliko faza, lakše i efikasnije postižu rezultate u zadanom vremenu u odnosu na ona dužeg predviđenog trajanja.

Sve obrazovne institucije koje to mogu potiče se da u istraživanja uključuju studente diplomskih i doktorskih studija (svi se oni na projektu vode kao engl. GRAs – Graduate Research Assistants).

Projektni sastanci, organizacija istraživanja i diseminacije rezultata

Tijekom jedne istraživačke godine (od 1. travnja jedne do 31. ožujka sljedeće godine) organiziraju se dva projektna sastanka na razini svakoga tima te jedan godišnji, plenarni sastanak. Plenarni je sastanak svake godine u Vancouveru u trećem tjednu veljače i na njem moraju sudjelovati voditelji projektnih timova, no otvoren je i svim drugim istraživačima, ali za njih nije obavezan. Usprkos tomu, na prvom plenarnom sastanku, koji je održan 17–19. veljače 2014., bilo je 40-ak sudionika.

Polugodišnji projektni sastanci, oni na razini svakoga pojedinog tima, organizirani su svaki put kod drugoga projektnog partnera. Tako se europski tim prvi put sastao 20–21. studenoga 2013. u Bruxellesu, gdje se po prvi put diskutiralo o prijavljenim projektnim prijedlozima, te je dio njih prihvaćen, dio je prihvaćen uz sugestiju za manjim doradbama, dok dio njih nije prihvaćen, odnosno vraćen je na temeljitu doradbu. Na tom su sastanku prihvaćena tri prijedloga projektnih istraživanja hrvatskoga istraživačkog tima, o čem će više riječi biti poslije. Nadalje, dogovoreno je da se budući sastanci pokušaju organizirati tako da se oni povežu s još nekim događanjima kako bi istraživači koji dolaze na sastanak mogli to putovanje iskoristiti i za, primjerice, sudjelovanje na konferenciji. Na taj se način potiče diseminacija rezultata znanstveno-istraživačkih aktivnosti na projektu. Tako je drugi sastanak europskoga tima održan u Stockholmu, u Švedskom državnom arhivu (engl. National Archives of Sweden) 15–16. svibnja 2014., a neki su istraživači ujedno bili pozvani predavači na simpoziju *Trust and Digital Records in an Increasingly Networked Society*, koji je organiziran dan prije, 14. svibnja 2014, u Švedskoj

nacionalnoj knjižnici (engl. National Library of Sweden). Sljedeći su sastanci planirani 11–12. listopada 2014. u Gironi (povezano s godišnjim sastankom i konferencijom Međunarodnoga arhivskog vijeća – ICA odmah nakon sastanka), 21–22. svibnja 2015. u Londonu (povezano s događanjem *Expert Government Seminar in Open Government Data*), potom 9–10. studenoga 2015. u Zagrebu (povezano s međunarodnom konferencijom *INFuture2015*). Postoje okvirni planovi i za sastanke u 2016. i 2017., ali oni još nisu formalno prihvaćeni na razini projekta.

Istraživanja hrvatskoga istraživačkog tima – preliminarni rezultati

Hrvatski istraživački tim jedan je od najbrojnijih timova u InterPARES Trust projektu. Na prvom projektnom sastanku u Bruxellesu prihvaćena su tri projektna prijedloga hrvatskih istraživača.

Prvo istraživanje naslovljeno je *Models for Monitoring and Auditing of Compliance in the Flow from Registration to Archive in e-Register*, vodi se pod oznakom EU05 i pripada području kontrole. Voditelj je istraživanja prof. dr. sc. Vjeran Strahonja (FOI), a partneri u istraživanju jesu: FOI, FFZG, HDA, DigUred, NSK, Teched te Mid Sweden University. Istraživanje je započelo 15. siječnja 2014., a za njegovo je trajanje predviđeno 8 mjeseci. Obuhvaća pitanja uspostave i održavanja javnih registara, propituje probleme prilikom složenih operacija na registrima (spajanje, razdvajanje, arhiviranje), analizira upravljanje hibridnim zapiscima, istražuje očuvanje referentnoga integriteta, mogućnosti unutrašnje i vanjske interoperabilnosti s drugim e-registrima unutar zemlje i izvan nje (engl. cross-border services) te harmonizaciju procedura i metapodataka vezanih uz e-registre. Dosadašnji rezultati analize hrvatskih zakona (zbog obima, ne i podzakonskih akata) identificirali su one zakone koji izričito propisuju formiranje i održavanje pojedinih e-registara. Cilj će biti predložiti usustavljanje, usklađivanje, povezivanje e-registara na nacionalnoj razini da bi se izbjeglo ponavljanje zahvata potrebnih informacija i osigurala njihova razmjena i administracija jedne informacije na jednom, a ne na mnogim mjestima. U istraživanje je uključena i studentica doktorskoga studija na FOI-u.

Drugo istraživanje naslovljeno je *Ensuring Trust in Storage in Infrastructure-as-a-Service (IaaS)*, vodi se pod oznakom EU08 i pripada području infrastrukture. Njegov je voditelj prof. dr. sc. Hrvoje Stančić (FFZG), a partneri u istraživanju jesu: FFZG, FOI, FINA, SRCE. Istraživanje je započelo 15. siječnja 2014., a za njegovo je trajanje predviđeno 6 mjeseci. Bavi se povjerenjem u suvremena rješenja pohrane u oblaku, konkretno u obliku »infrastruktura kao usluga« (engl. Infrastructure-as-a-Service – IaaS). Stoga se istražuju pružatelji takvih usluga na razini Hrvatske i propituje razina njihove usluge u odnosu na očekivanja arhivske struke i njezine standarde. U tom je kontekstu provedeno i anketno istraživanje te predviđena komparativna analiza rezultata, koja će poslužiti za stvaranje preporuka što bi sve pružatelji usluga u oblaku (engl. Cloud Service Provider – CSP) trebali

učiniti da bi korisnici mogli imati povjerenje u njihove usluge. Dosadašnja istraživanja rezultirala su popisom onih aspekata, odnosno informacija o sustavu, politikama, procedurama i sl., koje bi pružatelji usluga u oblaku morali činiti javno dostupnima radi osiguranja najprije kvalitete, a potom i povjerenja korisnika u uslugu koju pružaju. Takav popis pretočen je u anketni upitnik, koji je poslan svim pružateljima usluga u oblaku koji posluju na teritoriju Republike Hrvatske i koji na njem smještaju datoteke korisnika. Drugim riječima, iz ankete su ispušteni oni pružatelji usluga koji djeluju na teritoriju Republike Hrvatske, ali svoje serverske kapacitete za pohranu korisničkih sadržaja u oblaku imaju izvan njezina teritorija. U istraživanje su uključeni i student diplomskoga Studija informacijskih znanosti te student Poslijediplomskoga doktorskog studija informacijskih i komunikacijskih znanosti, obojica s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Treće istraživanje naslovljeno je *Comparative Analysis of Implemented Governmental e-Services*, vodi se pod oznakom EU09 i pripada području kontrole. Voditelj mu je prof. dr. sc. Hrvoje Stančić (FFZG), a partneri u istraživanju jesu: FFZG, FOI, HDA, DigUred, NSK, Teched. Provodi se u suradnji s australazijskim timom. Započelo je 15. siječnja 2014., a za njegovo je trajanje predviđeno 6 mjeseci. Istraživanje obuhvaća problematiku izgradnje e-servisa vlade u kontekstu sigurnosti i dugoročnog očuvanja podataka koji se u takvim servisima pohranjuju. Stoga je najprije istraženo stanje povezano s vladinim e-servisima u Europi te su identificirane njihove postojeće implementacije. Potom su one usporedno analizirane prema vrstama e-servisa u pojedinim zemljama, pri čem je posebna pozornost posvećena uspostavljenoj razini sigurnosti i zaštite takvih e-servisa te planovima za dugoročno čuvanje pohranjenih podataka. Već je sad, prije dovršetka završnog izvještaja, jasno da nedostaju neke informacije koje bi garantirale povjerenje u očuvanje i dugoročnu dostupnost e-servisa nedostaju, pa će to svakako biti jedna od preporuka za njihovo poboljšanje. U istraživanje uključeno je i četvero studenata diplomskoga Studija informacijskih znanosti te dvoje studenata Poslijediplomskoga doktorskog studija informacijskih i komunikacijskih znanosti, svi s Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Sva tri navedena istraživanja rezultat će završnom studijom na engleskom jeziku. Rezultati će se pridružiti drugim rezultatima u okviru InterPARES Trust projekta. Posve je očekivano da će se pojedine studije koje su provedene u okviru jedne zemlje ili jednoga istraživačkog tima provesti i u nekoj drugoj zemlji ili drugom istraživačkom timu zbog izradbe komparativne analize, uočavanja nacionalnih razlika, odnosno specifičnosti karakterističnih za neku zemlju, instituciju i sl.

Diskusija i zaključak

Istraživačke dionice hrvatskoga istraživačkog tima u projektu InterPARES Trust pokazuju uključenost u suvremene svjetske arhivističke istraživačke trendove. Istraživanja kojima se bavi suvremena arhivistika temeljito obrađuju područja

obuhvaćena promjenama uzrokovanim uvođenjem informacijsko-komunikacijske tehnologije i njezina eksponencijalnoga razvitka. Tako su se pitanja organizacije i očuvanja podataka u e-registrima, povjerenja u servise i pohranu u oblaku te vladinih e-servisa prometnula u problematiku na koju suvremena arhivistika mora dati odgovor. Dugoročno očuvanje autentičnih zapisa u spomenutim sustavima i povjerenje u takve sustave – koje ne nastaje samo od sebe, već se temelji na primjeni relevantnih međunarodnih normi i prakse koje sama struka mora odrediti – postaju temeljna pitanja u očuvanju e-arhivskoga gradiva. S obzirom na to da je ono danas sve manje u analognom, a sve više u e-obliku, vrlo često pohranjeno u nekom mrežnom sustavu ili oblaku, arhivistika kao struka ne smije sebi dopustiti zaostajanje za suvremenim napretkom, jer bi tako mogla propustiti mogućnost reguliranja suvremene okoline u skladu s arhivskim načelima, odnosno mogla bi propustiti redefinirati arhivska načela tako da odgovaraju suvremenim načinima poslovanja i nastanka e-arhivskoga gradiva.⁴ Na pitanja poput onih kako bi trebao biti organiziran arhivski oblak (engl. archival cloud) ili pod čijom je pravnom ovlasti e-gradivo pohranjeno u oblaku, u smislu znamo li gdje se ono fizički nalazi treba dati odgovor.

Istraživanja koja se trenutačno provode u okviru projekta InterPARES Trust, kako ona u Hrvatskoj tako i ona drugih projektnih partnera i istraživača, zajedno s planiranim budućim istraživanjima stvorit će niz rezultata koji će se kao mozaik uklopiti u širu sliku suvremene arhivske problematike i predložiti potrebna nova rješenja. Ono što je već sad jasno, jest da je potrebno šire obrazovanje o tom što znači imati povjerenje u e-gradivo koje je dostupno preko različitih mrežnih (internetskih) rješenja, kako na strani arhivista koji moraju svladati znanja vezana uz nove tendencije tako i na strani korisnika koji moraju biti svjesni suvremenih arhivističkih načela koja definiraju povjerenje u e-gradivo.

Hrvoje Stančić

⁴ Stančić, Hrvoje; Rajh, Arian; Milošević, Ivor. »Archiving-as-a-Service«. Influence of Cloud Computing on the Archival Theory and Practice. // *The Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation* / Duranti, Luciana ; Shaffer, Elizabeth (ed). UNESCO, 2013., str. 108–125. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/mow/VC_Stancic_et_al_26_B_1430.pdf